

מקורות 150509 69

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לא עמוד א

תנו רבנן: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: כמה תורות יש לכם? אמר לו: שתים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר לו: שבכתב - אני מאמינך, ושבעל פה - אני מאמינך. גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנוזיפה. בא לפני הלל - גייריה, יומא קמא אמר ליה: א"ב ג"ד, למחר אפיך ליה. אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי? אמר לו: לאו עלי דידי קא סמכת? דעל פה נמי סמוך עלי!

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גייריה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל גמור.

שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש, ושמע קול סופר שהיה אומר +שמות כח+ ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד. אמר: הללו למי? אמרו לו: לכהן גדול, אמר אותו נכרי בעצמו, אלך ואתגיייר, בשביל ששימוני כהן גדול. בא לפני שמאי, אמר ליה: גיירני על מנת שתשימני כהן גדול. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל - גייריה. אמר לו: כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות? לך למוד טכסיסי מלכות. הלך וקרא, כיון שהגיע +במדבר א+ והזר הקרב יומת אמר ליה: מקרא זה על מי נאמר? אמר לו: אפילו על דוד מלך ישראל. נשא אותו גר קל וחומר בעצמו: ומה ישראל שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם קרא להם +שמות ד+ בני בכרי ישראל - כתיב עליהם והזר הקרב יומת, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו - על אחת כמה וכמה! בא לפני שמאי, אמר לו: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת! בא לפני הלל, אמר לו: ענוותן הלל, ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה. לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד, אמרו: קפדנותו של שמאי בקשה לטורדנו מן העולם, ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה.

רש"י מסכת שבת דף לא עמוד א

הוציאו בנוזיפה - דתניא: הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד, וכן גר הבא להתגיייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, במסכת בכורות (ל, ב).

גייריה - וסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו, דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד - שלא היה כופר בתורה שבעל פה, אלא שלא היה מאמין שהיא מפני הגבורה, והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו.

אפיך ליה - כגון תשר"ק.

לאו עלי קא סמכת - מגיין אתה יודע שזו אלף וזו בית - אלא שלמדתיך וסמכת עלי, דעל פה נמי סמוך על דברי.

אמת הבנין - מקל שהוא אמת אורך, ומודדים בו אורך הבנין, שהיו קוצצין עם האומנין כך וכך אמות בכך וכך דמים.

דעלך סני לחברך לא תעביד - ריעך וריע אביך אל תעזוב (משלי כז) - זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנאווי שיעבור חברך על דבריך, לשון אחר: חברך ממש, כגון גזלה גנבה ניאוף ורוב המצות.

אידך - שאר דברי תורה.

פירושה - דהא מילתא הוא, לדעת איזה דבר שנאווי זיל גמור ותדע.

סופר - מלמד תינוקות.

טכסיסי - תיקוני צרכי המלך לפי הכבוד.

שלשתן - הגרים הללו.

דברים פרק כא

(א) פִּי יִמְצְאוּ חֶלֶל בְּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' ד' נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נִפְל בְּשֵׁדָהּ לֹא נוֹדַע מִי הִפְהוּ:

(ב) וַיִּצְאוּ זִקְנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמְדַדוּ אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֶלֶל:

(ג) וַיְהִי הָעִיר הַקְּרִבָּה אֶל הַחֶלֶל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא עֲגֻלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מְשָׁכָה בָּעֵל:

(ד) וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָעֲגֻלָּה אֶל גִּחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעָרְפוּ שָׂם אֶת הָעֲגֻלָּה בַּגִּחַל:

(ה) וַנִּגְשׂוּ הַפְּהָגִים בְּגִי לְוִי פִי בָם בָּחַר ה' ד' לְשָׂרְתוֹ וּלְכַרְךְ בְּשֵׁם ה' וְעַל פִּיהֶם יְהִי כָל רִיב וְכָל נִגְעָה:

(ו) וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרִבִּים אֶל הַחֶלֶל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֲגֻלָּה הָעָרֹפָה בַּגִּחַל:

(ז) וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יְדִינּוּ לֹא שִׁפְכָה שִׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רְאוּ:

(ח) כִּפֹּר לְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תַּתְּן דָּם זָקִי בְּקָרִב עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְנִפְפֹּר לָהֶם הַדָּם:

(ט) וְאֵתָהּ תִּבְעֵר הַדָּם הַזֶּקִי מִקְרִבְךָ פִּי תַעֲשֶׂה הַיִּשָּׁר בְּעֵינֵי ה': ס

רש"י דברים פרק כא

(ב) ויצאו זקניך - מיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרי גדולה:

ומדדו - ממקום שהחלל שוכב:

אל הערים אשר סביבות החלל - לכל צד לידע איזו קרובה:

(ד) אל נחל איתן - קשה שלא נעבד:

וערפו - קוצץ ערפה בקופיץ. אמר הקדוש ברוך הוא תבא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותערף במקום שאינו עושה פירות, לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות:

(ז) ידינו לא שפכה - וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא לא

ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. והכהנים אומרים כפר לעמך ישראל:

(ח) נכפר להם הדם - הכתוב מבשרם שמשעשו כן יכופר להם העון:

(ט) ואתה תבער - מגיד שאם נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה':

קהלת רבה (וילנא) פרשה יא

רבי אלעזר בן שמוע היה מטייל על כף ימא רבה, חמא אילפא דמיטרפא בימא כהריפת עין טבעת וטבע כל מה דהוה בה, חמא חד גבר דיתיב על קורשא דספינתא מגלא לגלא סליק ליבשתא, כד הוא הוה ערטיילאי והוה מיטמר בכיף ימא, ארעת ענתה דישראל סלקין לריגלא בירושלם,

אמר להון מן בני עשו אחוכון אנא הבו לי זעיר כסות ואיכסי בה תתאי דערעני ימא ולא אישתזב גבאי מידי, אמרין ליה כן יתערערן כל אומתך, תלה עיניה וחמא ית רבי אלעזר דהוה מטייל ביניהן, אמר מסתכל אנא דאת גבר סב ויקר מאומתך ואת חכים ביקרי דברייתא, אלא זכי בי והב לי תכסית דאכסי בה תתאי דערערן ימא,

הוה על רבי אלעזר בן שמוע שבע איצטלוון, שלח חד ויהביה ליה, אובליה לביתיה ואכליה ואשקיה ויהב ליה תרין מאוון דינרין וארכביה ארבעה עשר פרסין, ועבד ליה יקרא סגי עד דאעליה לביתיה,

לבתר יומין מת קיסר הרשע ואימנו ליה מלכא תחותיה, גזר על מדינתא היא כל גוברין לקטלא וכל נשיא לביזה,

אמרו לר' אלעזר בן שמוע זיל ופייס עלינן

אמר לון אתון ידעיתון הדא מלכותא עבדא מידי על מגן, אמרו ליה אית הכא ארבעה אלפי דינרין סב יתהון ואזיל ופייס עלינן, נסב יתהון וסלק,

וקם על תרע מלכותא, אמר לון איזלון אימרון למלכא חד גבר יהודאי קאים על תרעא בעי מישאל שלמא דמלכא, אמר אעלוניה,

כד חמיניה מלכא שדא מעל כורסייה ונפל על אנפוהי, אמר ליה מאי עיסקיה דמרי הכא ולמה איצטער מרי להכא, אמר בגין דתתרחם על הדא מדינתא ותתבטל הדא גזירתא,

אמר ליה אורייתא כלום כתיב בה שיקרא, אמר ליה לא, אמר ליה לא כתיב בתורתכם לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', למת, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכתיב (דברים כג) לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ואנא לא בר עשו אחוכון אנא ולא גמלון לי חסד, ומאן דעבר אדאורייתא חייב לקטלא,

א"ל רבי אלעזר בן שמוע אף על פי דהינון חייבין לך תישבוק ותרחם עליהון,

אמר ליה ואת ידע הדא מלכותא עבדא מידי על מגן, אמר ליה אית עמי ארבעת אלפי דינרין סב יתהון ואיתרחם עליהון,

אמר ליה ארבעה אלפי הללו יהון לך יהיבין חלף תרין מאוון דיהבת לי, ומדינתא כולה תהא משתזבא בגינך, חלף מיכלא ומישתיא דאוכלת ואשקת ית, ועול לבי געא וגנזי דידי וסב לך שבעין איצטלוון דלבושן חלף איצטלא דיהבת לי, וזיל בשלם על אומתך ואשביקין בגינך

וקרון עלוי שלח לחמך על פני המים

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נה עמוד ב

אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים, דהוה גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא, עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה: זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא. אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר ליה: מכדי הוה גברא בעל דבבא דהוה גברא הוא, מאי בעית הכא? קום פוק! אמר ליה: הואיל ואתאי שבקן, ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא,

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נו עמוד א

אמר ליה: לא. אמר ליה: יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך! אמר ליה: לא. אמר ליה: יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך! א"ל: לא. נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה. אמר: הואיל והווי יתיב רבנן ולא מחו ביה, ש"מ קא ניחא להו, איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא. אזל אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי! א"ל: מי יימר? א"ל: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה. אזל שדר בידיה עגלא תלתא. בהדי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה בדוקין שבעין, דוכתא דלדידן הוה מומא ולדידהו לאו מומא הוא. סבור רבנן לקרוביה משום שלום מלכות, אמר להו רבי זכריה בן אבקולס, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח! סבור למיקטליה, דלא ליזיל ולימא, אמר להו רבי זכריה, יאמרו: מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליחנו מארצנו.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת מקץ דף רא עמוד ב

ר' אבא פתח ואמר (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה, מים עמוקים עצה בלב איש דא קודשא בריך הוא בגין דאיהו עביד עצות דאייתי טעמין לגלגלא גלגולין על עלמא על ידא דיוסף לקיימא ההוא גזרה דגזר כפנא על ארעא (נ"א עלמא) ואיש תבונה ידלנה דא יוסף דגלי אינון עמיקין דגזר קודשא בריך הוא על עלמא, ת"ח יוסף לא די ליה דאיהו לא שלים בישא לא אחוי אלא דעבד עמהון טיבו וקשוש וכך ארחיהון דזכאי תדיר בגין דא קודשא בריך הוא חייס עלייהו תדיר בעלמא דין ובעלמא דאתי, מים עמוקים עצה בלב איש דא יהודה והא אוקמוה בשעתא דאתקריב לגביה דיוסף על עסקא דבנימן, ואיש תבונה ידלנה דא יוסף

ר' אבא הוה יתיב אתרעא דאבבא (שער העיר) דלוד חמא חד בר נש דהוה אתי ויתיב בחד קולטא דתלא דארעא והוה לאי מארחא ויתיב ונאים תמן אדהכי חמא חד חויא דהוה אתי לגביה נפק קוסטפא דגורדנא וקטיל ליה לחויא, כד אתער ההוא בר נש חמא ההוא חויא לקבליה דהוה מית אזדקף ההוא בר נש ונפל ההוא קולטא לעומקא דתחותוי ואשתזיב, אתא ר' אבא לגביה א"ל אימא לי מאן עובדך דהא קודשא בריך הוא רחיש לך אלין תרין נסין לאו אינון למגנא,

א"ל ההוא בר נש כל יומאי לא אשלים לי בר נש בישא בעלמא דלא אתפייסנא בהדיה ומחילנא ליה, ותו אי לא יכילנא לאתפייסא בהדיה לא סליקנא לערסי עד דמחילנא ליה ולכל אינון דמצערו לי ולא חיישנא כל יומא להוה בישא דאשלים לי, ולא די לי דא אלא דמהוה יומא ולהלאה אשתדלנא למעבד עמהון טבא,

בכה ר' אבא ואמר יתיר עובדי דדין מיוסף דיוסף הווי אחוי ודאי והוה ליה לרחמא

עלוי אבל מה דעביד דא יתיר הוא מיוסף יאות הוא דקודשא בריך הוא ירחיש ליה ניסא על ניסא.

פתח ואמר (שם י) הולך בתום ילך בטח ומעקש דרכיו יודע, הולך בתום ילך בטח דא ההוא בר נש דאזיל בארחין דאורייתא, ילך בטח דלא יכילו נזקי דעלמא לאבאשא ליה, ומעקש דרכיו יודע מאן יודע דא הוא מאן דאסטי מארחא דקשוט ובעי גבי דחבריה, יודע מהו יודע ישתמודע איהו בעיניהון דכל מארי דדינא, דלא יתאביד מנייהו דיוקנא דהוא בר נש בגין לאייתאה ליה לאתרא דינקמון מניה ובגין כך יודע, ותא חזי ההוא דאזיל בארח קשוט קודשא בריך הוא חפי עליה בגין דלא אתידע ולא אשתמודע לגבי מאריהון דדינא אבל מעקש דרכיו יודע וישתמודע לגבייהו, זכאין אינון בני נשא דאזלי בארח קשוט ואזלי לרוחצן על עלמא דלא דחלי אינון בעלמא דין ולא בעלמא דאתי:

ספר החינוך מצוה טז

(א) שלא לשבור עצם מן הפסח

שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר [שמות י"ב, מ"ו] ועצם לא תשברו בו. משרשי המצוה, לזכור ניסי מצרים, כמו שכתבנו באחרות. וגם זה גזעו מן השורש הנזכר, שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים. ועל כן בתחלת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כהנים ועם קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם.

ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הגם, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו, כי לא מחכמה תתפשני על זה, ומחשבת הנער ישיאך לדבר כן. ועתה בני אם בינה שמעה זאת, והטה אונך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות. דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו. ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות. ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצוות, אם אולי יעסק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו, כמו שאמרנו.

ועל כן אמרו חכמים זכרונם לברכה [מכות דף כ"ג ע"ב] רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו ולהיות בהן כל עסקינו, להטיב לנו באחריתנו, כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד. ורמזו זכרונם לברכה על זה באמרם [מנחות דף מ"ג ע"ב] כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפלין בראשו מובטח לו שלא יחטא, לפי שאלו מצות תמידיות ונפעל בהן תמיד.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד א

תניא: היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסן? אמר לו: כדי שניצולו או בהן מדינה של גיהנם. וזו שאלה שאל טורנוסורפוס הרשע את ר"ע: אם אלהיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל: כדי שניצולו או בהן מדינה של גיהנם. א"ל: [אדרבה,] זו שמחייבתן לגיהנם! אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא כועס עליו? ואתם קרוין עבדים, שנאמר: +ויקרא כ"ה+ כי לי בני ישראל עבדים! אמר לו ר"ע: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו, כששמע המלך לא דורון משגר לו? ואנן קרוין בנים, דכתיב: +דברים י"ד+ בנים אתם לה' אלהיכם. אמר לו: אתם קרוים בנים וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום! אמר לו, הרי הוא אומר: +ישעיהו נח+ הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית, אימתי עניים מרודים תביא בית? האידנא, וקאמר: הלא פרוס לרעב לחמך.

ספר החינוך מצוה נב

(א) שלא לאכול שור הנסקל

שלא נאכל בשר שור הנסקל, אפילו נשחט כראוי, מכיון שנגמר דינו בשרו אסור, כן מפורש במכילתא [כאן], שנאמר [שמות כ"א, כ"ח] ולא יאכל את בשרו, ולא דוקא שור אלא אף כל המזיקין בהמה חיה ועוף, אלא שידבר ברגל.

משרשי המצוה, כדי להסכים בדעתנו שכל מי שבאה תקלה על ידו מרוחק וגמאס עם אלהים ועם אנשים, ואפילו שונג כמו הבהמה שאין לה דעת, וכל שכן מזיד. ובתתנו דעתנו על דבר זה יביאנו להזהר הרבה בכל מעשינו עד שלא תצא תקלה מתחת ידינו לעולם.

ספר החינוך מצוה סז

שלא נתבע חוב מעני שאין לו במה לפרוע

(א) שנמנענו מלתבוע החוב מן הלווה בעת שנדע שאינו יכול לפרוע חובו לפי שאין לו, שנאמר [שמות כ"ב, כ"ד], לא תהיה לו כנושה. ודע כי זאת המניעה תכלול גם כן שלא להלוות ברבית לישראל.

משרשי המצוה, לקנות לנו מדת החסד והחנינה והחמלה, וכשיהיו קבועות לנו אז נהיה ראויין לקבלת הטובה וישראל חפץ השם יתברך בנו שחפץ השם יתברך להטיב בעולם הזה ובעולם הבא.

משנה מסכת אבות פרק ד משנה א

[א] בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר (משלי טו /טז/) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר (שמואל א' ב') כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: